

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЕКОЛОГІЗАЦІЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 332.37

Гевко Р.Б.,
д-р техн. наук, професор, завідувач кафедри
Дзядикевич Ю.В.,
д-р техн. наук, професор,
Брошчак І.С.,
канд. с.-г. наук, доцент
Любезна І.В.,
канд. екон. наук, доцент,
кафедра менеджменту біоресурсів і природокористування
Тернопільський національний економічний університет

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В АПК УКРАЇНИ

Hevko R.B.,
dr.sc.(techn.), professor, head at the department
Dziadykevych Yu.V.,
dr.sc.(techn.), professor
Broshchak I.S.,
cand.sc.(agricultural), assoc. prof.
Liubezna I.V.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof.,
department of management of bioresources and nature
Ternopil National Economic University

DIRECTIONS FOR IMPROVEMENT OF LAND USE IN THE AIC OF UKRAINE

Постановка проблеми. Сталий розвиток аграрного сектору охоплює збереження довкілля, відновлення біосфери, зменшення навантаження на природу та забезпечення гармонійного розвитку людини і природи. На сьогоднішній день перед сільськогосподарськими виробниками стоїть проблема виробництва продукції, яка повинна відповідати вимогам європейського ринку, а це передбачає ефективне землекористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню заходів, які сприяють раціональному землекористуванню підприємствами сільського господарства, присвячена низка робіт [1–7]. Проблемі сучасного становлення землеволодіння присвячені роботи А. Третьяка, П. Саблука, С. Мочерного, Д. Добряка, В. Базилевича та інших вчених. Однак у роботах недостатньо висвітлені чинники, що впливають на процес покращення землекористування підприємствами аграрного сектору. Визначення сучасного стану сільськогосподарського землеволодіння в Україні на основі як наукових, так і практичних засад потребує подальшого вивчення. З огляду на це, дослідження напрямів, які впливають на стан землекористування аграрними підприємствами є дуже актуальною проблемою. Це зумовило необхідність їх подальшого вивчення.

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз складових процесу раціонального землекористування підприємствами АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність землекористування на засадах сталого розвитку полягає у збалансуванні економічних, екологічних і соціальних цілей із урахуванням властивостей земельних ресурсів. Сталий розвиток охоплює збереження довкілля, відновлення біосфери, зменшення навантаження на природу та забезпечення гармонійного розвитку людини і природи. Земельні ресурси – це складова частина екосистеми, яка є єдиним природним комплексом, утвореним живими організмами і середовищем, в якому живі й неживі елементи пов'язані між собою обміном речовин і енергією [8].

Основними проблемами сільськогосподарського землекористування, як вважає Є. Скороход, є:

- високий, економічно та екологічно необґрунтований рівень господарського використання території;
- розораність земель досягає 70%, а у деяких регіонах України вона становить 88–90%;
- значна частина землі перебуває в інтенсивному обробітку;
- розширення площі ріплі за рахунок схилів, малопродуктивних, деградованих і заплавних земель, яке призвело до несприятливих наслідків техногенного навантаження на ґрунтовий покрив;
- втрати гумусу становлять 0,7 т/га, а за 25 років вміст гумусу зменшився на 25% внаслідок знищення орного шару ґрунту, руйнування гідрографічної мережі, зникнення малих річок та замулення природних і штучних водоймищ;
- порушення структури та хімічного складу ґрунтів;
- втрата поживних речовин, внаслідок того, що в процесі збирання урожаю виноситься більше 100 кг/га поживних компонентів, які не повертаються в ґрунт із добривами;
- викиди парникових газів сільгоспугіддями, які сприяють утворенню «парникового ефекту» [9].

В процесі сільськогосподарського виробництва в атмосферу виділяються такі парникові гази, а саме: двооксид вуглецю CO₂, метан CH₄ і оксид азоту N₂O.

У своїй роботі М. Руденко зазначив, що вуглець – це енергія росту і ґрунти повинні збільшувати енергію, а не втрачати. Збільшення вмісту вуглецю, а отже органіки в ґрунтах є важливим завданням сільськогосподарських виробників і екологів. Затримання вуглецю в ґрунті (секвестрація) можливо лише при мінімізації обробітку ґрунту, що призводить до покращення фізико-хімічних і агрофізичних характеристик ґрунтів, особливо в поверхневому шарі, створюючи в ньому органічні горизонти [10].

На практиці землекористування застосовують такі технології обробітку ґрунту: традиційна технологія на базі оранки, технологія безполицевого основного обробітку, технологія мінімального обробітку ґрунту і нульовий обробіток. Застосування оптимально підібраних агротехнологій з відповідними засобами механізації, сільськогосподарських культур і сівозміни дозволяє не лише зменшити емісію вуглецю з ґрунту, але й накопичувати його в ґрунті [11].

Серед механізмів регулювання викидів парникових газів заслуговує увагу технологія прямого посіву (No-till) [9]. Вчені США зазначають, що вирощування проміжних культур, зокрема, сидератів, які є складовою No-till технологій, що забезпечують зв'язування значної кількості вуглецю в тканинах рослин. No-till технології запобігають виникненню та поширенню ерозійних процесів, сприяють акумуляції й утриманню вологи в ґрунті та залученню меншої кількості технічних засобів. Водночас застосування No-till технологій вимагають використання в господарстві спеціалізованої техніки та високої кваліфікації агротехнічного персоналу. No-till технології доцільно впроваджувати для збалансованого землекористування, оскільки вони вимагають чіткого дотримання всіх технологічних операцій.

Аграрії України стараються зменшити витрати на отримання одиниці продукції шляхом запровадження в країні нульових технологій.

Важливим аспектом сталого розвитку є планування в землекористуванні. Процес планування повинен базуватися на принципах, які відображають планування сталого землекористування: справедливість, міждисциплінарний підхід, безперервність процедури та розв'язання проблем планування і комплексна соціально-економічна оцінка території.

Досвід розвинених країн Європи та США свідчить, що ефективність управління землекористуванням забезпечується інструментами ринкової інфраструктури, а саме: товарні біржі, брокерські, посередницькі та інші фірми [9].

Земля є одним із обмежуючих чинників розвитку аграрної економіки, а землеволодіння та землекористування є основою системи аграрних відносин. Відносини щодо володіння, користування та розпорядження землею регулюються нормативно-правовими актами, в основі яких є принципи рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави. За даними Державного комітету по земельних ресурсах, загальна площа земель сільськогосподарського призначення становить 41,6 млн га [12]. Відповідно до Земельного Кодексу в Україні є три форми землеволодіння: державна, приватна та комунальна [13]. При державному землеволодінні суб'єктом є: Верховна Рада України, обласні, районні, міські, селищні та сільські ради народних депутатів. Об'єктом є усі землі України за винятком земель, які передані у комунальну або приватну власність. Приватне землеволодіння передбачає, що суб'єктом є фізичні особи (громадяни), а об'єктом є землі

для ведення селянського (фермерського) господарства, особистого підсобного господарства, садівництва та дачного будівництва. У комунальному землеволодінні суб'єктом виступають територіальні громади сіл, селищ, міст в особі їх представницьких органів. Об'єктом є землі в межах населених пунктів, за винятком земель приватної та державної власності. Поняття землеволодіння як форму власності можна розглядати через призму економічних і юридичних засад. Економічні засади характеризують відносини економічної власності на землю в аграрному секторі, а юридичні – це відносини, що виражені у відповідних правах власності на земельний наділ. Землеволодіння – це одноосібні або групові відносини, що виникають на основі формальних і неформальних прав, хто і на яких умовах, на який термін, і для яких цілей має право доступу до землі [6]. Багато українських вчених розглядають проблему розвитку землеволодіння як доступ до землі великих аграрних господарств і агрохолдингів. У своїх працях вони малу увагу звертають на приватні домогосподарства та їх сім'ї, які заробляють на землі основну частку свого сукупного доходу. Доступ до землі, для цієї категорії суспільства, є важливим елементом розвитку, продовольчої незалежності, екологічно чистого землеробства, планування та ін. Побудова ефективного та раціонального землеволодіння в Україні є складним і довготривалим процесом, який буде мати відображення на всіх верствах населення.

Впровадження в аграрному секторі України новітніх технологій зумовлено зниженням родючості земель, зростанням ерозійних процесів, розширенням площ деградованих і забруднених земель. Землекористування в Україні на сьогоднішній день здійснюється з порушенням структури посівів, і, як наслідок, спостерігається виснаження ґрунтів, розвиваються ерозійні процеси, погіршується якісний стан сільськогосподарських угідь. У сучасних умовах аграрії використовують інноваційні ресурсозберігаючі технології обробітку ґрунту, які сприяють підвищенню ефективності виробництва та вимог щодо відновлення довкілля. Досвід країн ЄС свідчить про те, що ефективним є застосування технології зберігаючого землеробства. Вона передбачає покращення якості ґрунтів і відновлення їхньої структури та вмісту гумусу, запобігання виникненню ерозійних процесів, нормалізує водний і повітряний режими та поліпшує екологічне середовище.

Інноваційна ресурсозберігаюча технологія охоплює: точне землеробство, органічне землеробство, нульову та мінімальну технології.

Технологія точного землеробства забезпечує одержання із земельної ділянки найбільшої кількості дешевої та якісної продукції, не порушуючи при цьому норм екологічної безпеки. Вона передбачає дозоване внесення насіння, добрив і води в ґрунт. У США точність проведення польових робіт контролюється за допомогою супутника. Така технологія гарантує економію трудових ресурсів, енергетичних, управлінських і матеріальних витрат, а також підвищує врожайність сільгоспкультур і ефективність виробництва [14].

Точне землеробство забезпечується системою глобального позиціонування GPS, знімками зі супутників, електронними картами земель і обліку площ, системами нагляду за посівами; агротехніка оснащена комп'ютерами та сучасними приладами. На підставі використання спеціального програмного забезпечення здійснюється аналіз і розробка рекомендацій щодо проведення наступного польового сезону [7].

Органічне землеробство – це система екологічного менеджменту сільськогосподарського виробництва. Вона підтримує та поліпшує біорізноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунтів. Органічне виробництво – це практична реалізація загальної концепції екологічно й соціально збалансованого розвитку [7]. При реалізації в сільськогосподарському виробництві технології органічного землеробства не використовуються ГМО, антибіотики, агрохімікати та мінеральні добрива. Це сприяє зростанню біологічної активності у ґрунті, відновленню балансу поживних речовин і приросту гумусу і, як наслідок, спостерігається підвищення врожайності сільськогосподарських культур.

Мінімальна та нульова технології передбачають відмову від механічного обробітку ґрунту, застосовуються сівозміни, що покращують родючість ґрунту та використовується насіння вищих репродукцій, які чутливі до нових технологій. Відомо, що оранка плугом завдає значної шкоди мікрофлорі ґрунту і призводить до деградації родючого шару. Крім цього, під час обертання пласту ґрунту руйнується його структура, капіляри та пустоти. Мінімальне втручання людини в його природні структури сприяє біологічним процесам у верхніх шарах ґрунтового покриву і тим самим захищаючи його від деградаційних процесів і підвищує родючість ґрунту. Мінімальний обробіток ґрунту проводять на глибину 3–7 см (глибина загортання насіння), створюючи комфортні умови для росту та розвитку рослин.

Застосування у землеробстві інноваційних ресурсозберігаючих технологій зупиняє деградацію земель, відтворює родючість ґрунту, забезпечує охорону земель і раціональне їх використання та покращує екологічний стан довкілля. Водночас спостерігається підвищення економічної ефективності аграрного виробництва та врожайності сільськогосподарських культур. Новітні технології забезпечують конкурентоспроможність сільгосппродукції та стабільність її виробництва.

Зниження природної родючості ґрунтів негативно впливає на використання аграрного ресурсного потенціалу територіальних громад. Для реалізації екологічно безпечного аграрного

виробництва відновлення родючості ґрунтів є актуальною проблемою сьогодення. Необхідно зазначити, що використання земельно-ресурсного потенціалу не відповідає вимогам екологічного, безпечного землекористування. Спостерігається зниження екологічної стійкості агроландшафтів, інтенсивне розорювання угідь, необґрунтована структура посівних площ і недостатнє внесення органічних і мінеральних добрив. Все це призвело до дегуміфікації ґрунтового покриву. Високий рівень розораності сільськогосподарських угідь і недотримання ґрунтозахисних заходів призводить до прискорення ерозійних процесів ґрунтового покриву. В останні роки суттєво зменшилася природна та економічна родючість ґрунту. Наприклад, у 2010 році в Львівській області на 1 га посівної площі (у перерахунку на 100 кг поживних речовин) було внесено 121 кг мінеральних добрив і 0,8 т органічних [15]. Аграрії останніми роками не проводять вапнування сільськогосподарських угідь, внаслідок цього погіршуються агрохімічні, фізико-хімічні та фізичні властивості кислих ґрунтів, а це призводить до зменшення їхньої родючості. В результаті сільгоспвиробники одержують низький урожай і поганої якості.

Найперспективнішим методом суцільного агроекологічного моніторингу є дистанційний аерокосмічний метод. Дистанційні дослідження дають можливість одержати оперативну й об'єктивну інформацію про динаміку кількісних і якісних показників ґрунтів, рослинного покриву, лісових масивів на великих територіях [15]. Ефективне землекористування вимагає проведення комплексних еколого-економічних заходів щодо землі як ресурсу та головного засобу виробництва. Збереження ґрунтового покриву та підвищення його ефективності у сільськогосподарському виробництві є важливим для стабілізації екологічної ситуації, забезпечення продовольчої безпеки населення та сталого розвитку сільських територіальних громад.

За останніх десять років у країнах ЄС значно зросла кількість економічно стабільних органічних підприємств, які в майбутньому будуть впливати на розвиток сільського господарства. Необхідно зазначити, що в країнах ЄС під органічним сільським господарством зайнято понад 7,5 млн га ріллі. Особливо зросли площі земельних ділянок в Іспанії, Англії, Греції та в інших європейських країнах [16]. Водночас в Україні в 2016 р. загальна площа сертифікованих органічних сільськогосподарських земель склала 421 200 га [17].

Значний вклад у розвиток органічного сільського господарства вносить Міжнародна федерація сільськогосподарського органічного руху (IFOAM). Вона об'єднує понад 750 організацій із 100 країн світу. Її основні завдання – це глобальний обмін, кооперація та всесторонній розвиток екологічних систем землеробства [18]. Країни ЄС мають свої національні плани розвитку органічного сільського господарства. Підтримка виробників органічної продукції передбачає гранти для програм розвитку сільських районів і їх правовий захист.

У зв'язку з відсутністю в Україні законодавчої і нормативно-правової бази та ефективної державної підтримки гальмується розвиток органічного сільського господарства. Однак у країні зростає заінтересованість споживачів і виробників у збереженні екології довкілля. Все це сприяє розвитку органічного сільського господарства та виробництву екологічно чистої продукції [19].

Ефективне використання земельно-ресурсного потенціалу України є надзвичайно актуальною проблемою, оскільки недотримання екологічних параметрів розвитку аграрного виробництва в країні призводить до зменшення економічної ефективності використання сільськогосподарських угідь.

Вітчизняні вчені вважають, що максимальний вихід готової сільгосппродукції при мінімумі затрат живої та уречевленої праці, збереження земельно-ресурсного потенціалу, висока екологічність ресурсозберігаючих технологій у процесі сільськогосподарської діяльності забезпечують раціональне використання земель сільськогосподарського призначення [20]. Землевласники та землекористувачі зобов'язані ефективно використовувати землю, підвищувати родючість ґрунтів і застосовувати природоохоронні заходи та не допускати погіршення екологічної обстановки в результаті господарської діяльності [20]. На думку автора роботи [21], раціональним є таке землекористування, яке дає змогу передбачити результати виробничої діяльності на землі, не допускаючи зниження самовідновлення потенціалу ґрунтового покриву, забезпечуючи максимально ефективне використання земельно-ресурсного потенціалу із поєднанням економічної вигоди з вимогами екологічної безпеки.

Національна безпека країни вимагає розв'язання низки проблем, а саме: охорони земель, збереження та відтворення родючості ґрунтів і раціоналізації й екологізації аграрного землекористування. Для успішного землекористування необхідно економічно заохотити власників землі та землекористувачів до самостійного проведення заходів, які передбачають раціональне використання й охорону земель. Застосування економічних інструментів регулювання земельних відносин сприятиме фінансовій відповідальності землекористувачів, самодостатності регіонів і наблизить вітчизняних аграріїв до збалансованого та високопродуктивного сільськогосподарського виробництва.

Приватне землеволодіння та землекористування у аграрному секторі не призвело до покращення земельних ресурсів і їх охорони, не сприяло збільшенню обсягів валового виробництва сільськогосподарської продукції. Запровадження дрібного землевласника та паювання земельного

фонду було помилковим кроком під час проведення земельної реформи. Помилкою була також дрібна тотальна приватизація, яка повинна була за допомогою ринкового механізму розв'язати на селі низку економічних, соціальних і екологічних завдань. Абсолютна більшість приватних землевласників не мають можливості організаційно, фінансово, фізично, професійно налагодити сучасне високотоварне сільське господарство. Світовий досвід підтверджує, що проблему продовольчого забезпечення країни не можна вирішити за допомогою дрібних приватизованих господарств [22]. Відтворення земельних ресурсів, забезпечення високоефективної організації сільськогосподарського виробництва є можливим лише організованим, високотоварним, професійним сільськогосподарським підприємствам. Необхідно зазначити, що приватна форма власності не є домінуючою у цьому випадку. Сучасний стан сільськогосподарського виробництва вимагає запровадження якісно нових напрямів розвитку аграрного сектора, зокрема, необхідно створити аграрні сільськогосподарські підприємства неприватної форми власності, а також значно розширити оренду земель і надання державою прав на володіння землями сільськогосподарського призначення. Ці заходи допоможуть подолати депресивність, яка є в організації форм власності щодо земель аграрного сектора України.

Капіталізація земельних відносин, оцінка земель, залучення іпотеки, введення вартості землі як активу балансу підприємства, докорінно змінили економічну ситуацію в країнах ЄС, Японії та Китаї [1]. Водночас із утворенням приватних селянських землеволодінь у цих країнах функціонують крупні сільськогосподарські підприємства, які успішно ведуть сучасне інтенсивне високотехнологічне виробництво. Землі державних підприємств не завжди пакувалися, а передавалися в оренду, при цьому зберігалася цілісність існуючого виробничого базису [2]. Приймаючи до уваги світовий досвід проведення земельної реформи, можна запропонувати провести в Україні такі заходи: завершити формування системи кадастру та реєстрації земель; обов'язково ввести землеустрій; максимально спростити процедуру землевідведення та виділення земельних ділянок; запровадити методику нормативної грошової оцінки як бази оподаткування землі; розробити та прийняти Земельний Кодекс України, який буде адаптований до європейських норм; розбудувати інфраструктуру земельного обігу та створити Державний земельний банк і державний земельний фонд; розробити стратегію розвитку земельних відносин; сформувати дієві підвалини адміністративної і адміністративно-територіальної реформи на нових засадах розвитку земельних відносин [3]. Перерозподіл земельних ресурсів в Україні між власниками і землекористувачами призводить до зміни в системі цін на засоби виробництва, сільськогосподарську продукцію, формування фінансово-кредитної та податкової політики і вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності на світовому ринку. А. Данкевич вважає [4], що для реалізації конкурентних переваг агрохолдингів необхідна конструктивна аграрна політика держави. Вона повинна охоплювати: стратегію розвитку сільського господарства; удосконалення земельного законодавства та врегулювання відносин власності; кредитування розвитку інфраструктури аграрного ринку та захист вітчизняного товаровиробника; обмеження імпорту; розробка шкали мотивів для інвесторів, які розвивають соціальну інфраструктуру села та проведення інвентаризації земель.

Висновки з проведеного дослідження. Умови сьогодення вимагають удосконалення системи державного управління земельними ресурсами, підготовки законодавчої та нормативної бази для аграрного землекористування і ринку земель сільськогосподарського призначення; удосконалення економічного механізму регулювання земельних відносин та методики грошової оцінки земель. Розроблення механізмів використання орендованих земель як застави дасть змогу залучити в сільськогосподарське виробництво додаткові кредитні ресурси. Запровадження програми відтворення родючості ґрунтів та екологічний моніторинг і контроль дозволить ефективніше використовувати орендарями екологобезпечні технології та належно відтворювати родючість ґрунтів.

Таким чином, покращення землекористування в аграрному секторі України можливе шляхом застосування структурних, технологічних, технічних, менеджерських і фінансово-економічних заходів, а також впровадження інновацій, які спрямовані на розробку, створення нових видів виробів, технологій і нових організаційних форм виробництва та методів управління. Це забезпечить продукції агропідприємств конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Література

1. Пасхавер Б.Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 47–53.
2. Данкевич А.Є. Світовий досвід оренди земель / А.Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 138–142.
3. Шарий Г.І. Закордонний досвід управління та реформування земельних відносин / Г.І. Шарий // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6. – С. 165–166.
4. Данкевич А.Є. Особливості формування земельних відносин в агрохолдингах / А.Є. Данкевич // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7. – С. 60–63.
5. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції : практичний посібник / за ред. П.Т. Саблука. – К. : ІАЕ., 2000. – 17 с.

6. Бугайчук О.В. Сільськогосподарське землеволодіння в Україні / О.В. Бугайчук // *АгроІнКом*. – 2012. – № 12. – С. 32–34.
7. Ганначенко С.Л. Інноваційні ресурсозберігаючі технології в землеробстві / С.Л. Ганначенко // *Економіка АПК*. – 2012. – № 1. – С. 99–103.
8. Тихонов А.Г. Наукові засади сталого розвитку землекористування: індикація екологічного стану / А.Г. Тихонов, Н. В. Гребенюк, О. В. Тихоненко // *Землекористування*. – 2003. – № 3. – С. 15–20.
9. Скороход Є.В. Еколого-економічні аспекти сільськогосподарського землекористування на засадах сталого розвитку / Є.В. Скороход // *АгроІнКом*. – 2012. – № 12. – С. 85–88.
10. Руденко М. Енергія росту / М. Руденко. – К. : Наукова думка. – 2003. – 324 с.
11. Кравчук В. Сучасні агротехнології та «гнучкі механізми Кіотського протоколу» / В. Кравчук, М. Павлишин, Гусар В. // *Техніка і технологія АПК*. – 2013. – № 5. – С. 29–33.
12. Державний комітет України із земельних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art.
13. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14.
14. Андреева Н. Сельское хозяйство западных стран на постиндустриальном этапе развития / Н. Андреева // *МЭ и МО*. – 2009. – № 7. – С. 91–96.
15. Паленичак О.В. Збереження й відтворення родючості ґрунтів як головна умова сталого розвитку сільських територій / О. В. Паленичак // *Економіка АПК*. – 2012. – № 6. – С. 91–94.
16. Willer Helga. The world of organic agriculture. Statistics and Emerging trends. – Koenigstein, Germany, 2008. – 272 p.
17. Органік в Україні / Федерація органічного руху України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29>
18. Organic Farming in Europe – A Brief Overview [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/en/publications/fibl-2009-latest-figures.pdf>
19. Моніторинг ґрунтів, шляхи покращення родючості та екологічної безпеки земель Тернопільської області: монографія / І.С. Брошак, Р.Б. Гевко, С.С. Никеруй, А.О. Вітровий, Б.І. Орник, В.Ф. Скаржинський. – Тернопіль: «Економічна думка», 2013. – 160 с.
20. Економіка довкілля і природних ресурсів : монографія / Ю.В. Дзядикевич, Б.О. Язлюк, Р.Б. Гевко, Ю.І. Гайда [та ін.]. – Тернопіль, 2016. – 392 с.
21. Паленичак О.В. Раціональне землекористування в умовах збалансованого розвитку агропромислового виробництва / О.В. Паленичак // *Економіка АПК*. – 2012. – № 2. – С. 27–33.
22. Щурик М.В. Суперечності власності у вітчизняному секторі аграрної економіки / М.В. Щурик // *Інноваційна економіка*. – 2013. – № 6. – С. 11–15.

References

1. Paskhaver, B.I. (2009), "The land market: international experience and national strategy", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 47–53.
2. Dankevych, A.Ye. (2007), "World experience of land lease", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 138–142.
3. Sharyi, H.I. (2013), "Foreign experience in managing and reforming land relations", *Innovatsiina ekonomika*, no. 6, pp. 165–166.
4. Dankevych, A.Ye. (2013), "Features of formation of land relations in agroholdings", *Innovatsiina ekonomika*, no. 7, pp. 60–63.
5. Sabluk, P.T. ed. (2000), *Formuvannia ta funktsionuvannia rynku ahropromyslovoi produktsii* [Formation and functioning of the market of agro-industrial products], IAE, Kyiv, Ukraine, 17 p.
6. Buhaichuk, O.V. (2012), "Agricultural land tenure in Ukraine", *AhrolnKom*, no. 12, pp. 32–34.
7. Hannachenko, S.L. (2012), "Innovative resource-saving technologies in agriculture", *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 99–103.
8. Tykhonov, A.H., Hrebenuk, N.V. and Tykhonenko, O.V. (2003), "Scientific principles of sustainable development of land use: Indication of the ecological state", *Zemlekorystuvannia*, no. 3, pp. 15–20.
9. Skorokhod, Ye.V. (2012), "Ecological and economic aspects of agricultural land use on the basis of sustainable development", *AhrolnKom*, no. 12, pp. 85–88.
10. Rudenko, M. (2003), *Enerhiia rostu* [The energy of growth], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, 324 p.
11. Kravchuk, V., Pavlyshyn M. and Gusar, V. (2013), "Modern agricultural technology and "flexible mechanisms" of Kyoto Protocol", *Tekhnika i tekhnolohiia APK*, no. 5, pp. 29–33.
12. "State Committee on Land Resources of Ukraine", available at: www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art. (access date May 20. 2017).
13. The Verkhovna Rada (2001), The Land Code of Ukraine of 25.10.2001 No 2768-III, available at: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14. (access date May 20. 2017).
14. Andreyeva, N. (2009), "Agriculture of Western countries at the post-industrial stage of

development", *ME i MO*, no. 7, pp. 91–96.

15. Palenychak, O.V. (2012), "Preservation and reproduction of soil fertility as the main condition for sustainable development of rural areas", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 91–94.

16. Willer Helga (2008), *The world of organic agriculture. Statistics and Emerging trends*, Koenigstein, Germany, 272 p.

17. Organic in Ukraine. The Federation of Organic Movement of Ukraine, available at: <http://www.organic.com.ua/uk/homepage/2010-01-26-13-42-29> (access date May 20. 2017).

18. Organic Farming in Europe – A Brief Overview available at: <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/en/publications/fibl-2009-latest-figures.pdf> (access date May 20. 2017).

19. Broshchak, I.S., Hevko, R.B., Nykerui, S.S., Vitrovyi, A.O., Orynyk, B.I. and Skarzhynskyi, V.F. (2013), *Monitorynh gruntiv, shliakhy pokrashchennia rodiuchosti ta ekolohichnoi bezpeky zemel Ternopil'skoi oblasti* [Monitoring of soils, ways to improve fertility and environmental safety of the land of Ternopil region], monograph, "Ekonomichna dumka", Ternopil, Ukraine, 160 p.

20. Dziadykevych, Yu.V., Yazliuk, B.O., Hevko, R.B., Haida, Yu.I. et al. (2016), *Ekonomika dovkillia i pryrodnykh resursiv* [The economics of the environment and natural resources], monograph, Ternopil, Ukraine, 392 p.

21. Palenychak O.V. (2012), "Rational land use in conditions of balanced development of agro-industrial production", *Ekonomika APK*, no. 2, pp. 27–33.

22. Shchuryk, M.V. (2013), "Property contradictions in domestic agricultural economics", *Innovatsiina ekonomika*, no. 6, pp. 11–15.

УДК 631.15 : 338.266

Савчук В.А.,
аспірант*

Житомирський національний агроекологічний університет

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Savchuk V.A.,
graduate student

Zhytomyr National Agroecological University

STRATEGIC ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF ORGANIC AGRICULTURAL FOOD PRODUCTION IN UKRAINE

Постановка проблеми. Динамічний розвиток органічного виробництва у світі і в Україні обумовлений необхідністю гармонізації забезпечення населення здоровою і якісною агропродовольчою продукцією з оздоровленням довкілля та збереженням родючості ґрунтів. Органічне виробництво є одним з важливих пріоритетів Спільної аграрної політики (САП) Європейського Союзу. Зазначене обумовлює необхідність розробки і реалізації стратегії розвитку органічного виробництва, спрямованої на більш повне використання наявного потенціалу його розвитку, забезпечення здорового харчування нації, збереження довкілля та формування конкурентоспроможного й ефективного сектора аграрної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відсутність державної стратегії розвитку підгалузі органічного виробництва ускладнена недостатньою розробкою проблеми у наукових дослідженнях. У наукових публікаціях вітчизняних вчених превають дослідження проблем формування ринку органічної продукції. Теоретичним і методичним аспектам розробки стратегії розвитку органічного виробництва присвячені праці Стоволос Н.Б. [1], Новак Н.П., Чудовської В.А. [2], Шкуратова О.І. [2],

* Науковий керівник: Масловська Л.Ц. – д.е.н., професор